

Aneks 4. Sistem za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima Projekta Zelenih gradova

Rečnik termina

BAT	Najbolja dostupna tehnika
CITES	Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore
OCOD	Organizacija civilnog društva
EBRD	Evropska banka za obnovu i razvoj
PU	Prevazilazi usklađenost
EK	Evropska komisija
EEZ	Evropska ekonomska zajednica
EU	Evropska unija
ESAP	Akcioni plan za životnu sredinu i socijalna pitanja
ESCO	Kompanija za pružanje energetske usluge
ESD	Odeljenje za životnu sredinu i održivost
ESDD	Presek stanja životne sredine i socijalnih pitanja
ESIA	Procena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja
ESMFS	Sistem i okvir za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima
ESMF	Okvir za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima
ESMP	Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima
ESMS	Sistem za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima
ESP	Politika zaštite životne sredine i socijalna politika
ESSF	Okvir održivosti životne sredine i socijalnih pitanja
EU	Evropska unija
E2C2	Energetska efikasnost i klimatske promene
E&S	Životna sredina i socijalna pitanja
PU	Potpuno usklađen
FP	Finansijski posrednik
FYR	Bivša jugoslovenska republika
GCAP	Akcioni plan za zelene gradove
GCF	Zeleni klimatski fond
BDP	Bruto društveni proizvod
GIP	Dobra međunarodna praksa
MFI	Međunarodna finansijska institucija
IFC	Međunarodna finansijska korporacija
IMO	Međunarodna pomorska organizacija
km	Kilometar
KPI	Ključni pokazatelj učinka
LRP	Plan ponovnog uspostavljanja prihoda
MARPOL	Međunarodna konvencija o sprečavanju zagađivanja s brodova
MN	Materijalna neusklađenost
MOU	Memorandum o razumevanju
NA	Nije primenljivo

OFFICIAL USE
SLUŽBENA UPOTREBA

NB	Nota Bene
NOP	Nije moguće mišljenje
DU	Delimična usklađenost
PCB	Polihlorovani bifenili
PŽM	Projektni žalbeni mehanizam
PM	Čestična materija
ODS	Supstance koje oštećuju ozonski omotač
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
RAP	Akcion plan za raseljavanje
RPF	Okvir za politiku raseljavanja
PSD	Sažetak projekta
SEP	Plan uključivanja interesnih grupa
SOLAS	Međunarodna konvencija o zaštiti ljudskih života na moru
tCO ₂ eq	jedna tona CO ₂ ekvivalentno
PZ	Projektni zadatak

Kratak pregled Sistema za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima

EBRD je usvojila sveobuhvatana Okvir održivosti životne sredine i socijalnih pitanja (*Environmental and Social Sustainability Framework* - ESSF) koji se sastoji od Politike zaštite životne sredine i socijalnih pitanja (*Environmental and Social Policy* - ESP) i niza Uslova za realizaciju. Okvir održivosti životne sredine i socijalnih pitanja je usklađen sa drugim MFI, kao što su Međunarodna finansijska korporacija (IFC) i Ekvatorske banke. EBRD takođe poštuje Procedure za životnu sredinu i socijalna pitanja, koje odražavaju proces po kome zaposleni u Banci postupaju i vrše nadzor nad projektima sa celokupnim okvirom Politike zaštite životne sredine i socijalne politike.

U skladu sa Okvirom održivosti životne sredine i socijalnih pitanja EBRD, svi projekti prolaze procenu životne sredine i socijalnih pitanja, kako bi pomogli EBRD da odluči da li projekat treba finansirati i, ako je tako, način na koji rizici i uticaji na životnu sredinu i socijalna pitanja treba da budu rešeni tokom planiranja, sprovođenja i funkcionisanja projekta. Proces ocenjivanja takođe identifikuje mogućnosti za dodatne koristi za životnu sredinu ili socijalna pitanja. EBRD zahteva u svom Okviru održivosti životne sredine i socijalnih pitanja i procesima ocenjivanja životne sredine i socijalnih pitanja, kao i u procesu nadzora da projekti budu pripremljeni, sprovedeni i da rade u skladu sa primenljivim zakonskim zahtevima i dobrom međunarodnom praksom.

EBRD ima iskustvo u sprovođenju ocenjivanja socijalnih pitanja. Kroz instrumente kao što su ankete i fokus grupe, uticaj aktivnosti na različite društvene grupe sa posebnom pažnjom posvećenom osetljivijim grupama, može biti utvrđen i rešen. Odgovarajuće mere za ublažavanje će zatim biti identifikovane u konsultaciji sa pogođenom grupom. Pored toga, sprovođenje takvog ocenjivanja može da pruži mogućnosti za unapređenje socijalno-ekonomskog kvaliteta života ljudi, kroz bolje razumevanje njihovih težnji i prioriteta.

1. Osnovni podaci o projektu i opis

1.1 Osnovni podaci

Gradovi igraju ključnu ulogu u jačanju “globalnog odgovora na klimatske promene, u kontekstu održivog razvoja i napora usmerenih ka iskorenjivanju siromaštva”, kako je navedeno u Pariskom klimatskom sporazumu. Gradovi u Kavkazu, Bliskom istoku, Severnoj Africi, Centralnoj Aziji i jugoistočnoj Evropi (“Region projekta”) se suočavaju sa zajedničkim izazovima da smanje intenzitet energije i ugljenika, koji se trenutno nalaze izvan globalnog proseka. Pored toga, oni se suočavaju sa neodložnim nizom ekoloških i socijalnih pitanja, od uticaja klimatskih promena do pogoršanja zdravlja i dobrobiti građana zbog lošeg kvaliteta vazduha.

Oslanjajući se na više od 25 godina iskustva u investiranju u lokalne i ekološke strukture – sa više od EUR 700 miliona investicija i 800,000 tona CO₂ eq. ublaženih na godišnjem nivou – EBRD je razvila odnos, alate i stručnost kako bi obezbedila delotvorno sprovođenje Projekta zelenih gradova.

Projekat će kreirati promenu paradigme u urbanom planiranju, pružajući modele i investicije koje će drugi gradovi usvojiti i preslikati. Na raspolaganju će biti niz mogućnosti za učenje i prenošenje znanja u okviru i između gradova i lokalnih komunalnih preduzeća. Projekat Zelenih gradova pruža gradovima alate koji su neophodni za suštinska, pozitivna unapređenja u njihovom ekološkom učinku i uspostavljanje važnih, globalno prilagodljivih presedana za rešavanje sve prisutnijih izazova vezanih za klimatske promene u urbanim sredinama.

1.2 Opis projekta

Projekat Zelenih gradova je dizajniran kako bi se bavio višestrukim preprekama sa kojima se suočava region projekta radi dostizanja sledećih ciljeva:

Cilj 1. Pružanje podrške politikama i strateške podrške

Postaviti osnovu i viziju za održivi razvoj svakog grada korisnika i pomoći opštinskim vlastima i ključnim interesnim stranama u donošenju klimatski informisanih odluka o aktivnostima za rešavanje ekoloških izazova.

- Priprema i sprovođenje zelenih strateških dokumenata za utvrđivanje, upoređivanje, prioritizaciju i usmeravanje aktivnosti zelenih gradova.
- Razvoj zakonskih/regulatornih izmena potrebnih za unapređenje povoljnog okruženja za održive investicije, kroz npr. pružanje podrške vladama u izmenama budžetskih zakona tamo gde je to utvrđeno kao prepreka od strane vlade.
- Pružanje podrške politikama o rodnoj ravnopravnosti i podrške opštinama u uvođenju principa rodne ravnopravnosti u njihove prakse.

Cilj 2. Olakšavanje i stimulisanje ulaganja u infrastrukturu zelenih gradova

- Olakšavanje i stimulisanje državnog i pod-državnog finansiranja za ublažavanje klimatskih promena, ulaganje u prilagođavanje i vitalnost u prioritetnim sektorima, uključujući: energetska efikasnost javnih zgrada, vode i otpadne vode, gradski saobraćaj, urbane puteve i osvetljenje, upravljanje čvrstim otpadom i modernizaciju daljinskog grejanja.
- Obezbeđivanje većeg stepena rodne ravnopravnosti u pristupu i korišćenju usluga opštine.

Cilj 3. Izgradnja kapaciteta gradskih uprava i ključnih interesnih strana

Kroz pružanje ciljane tehničke pomoći, Projekat će izgraditi lokalne kapacitete u sledećim oblastima:

- Sistematsko, sveobuhvatno strateško planiranje na nivou grada, sa fokusom na ublažavanje klimatskih promena, prilagođavanje i otpornost;
- Jačanje finansijskog i operativnog učinka na nivou opština;

- Uspostavljanje i upravljanje sprovođenjem zaštitnih mera za životnu sredinu/socijalna pitanja
- Podizanje svesti javnosti i povećanje socijalnih, ekonomskih i ekoloških dodatnih koristi;
- Izgradnja kapaciteta gradskih rukovodilaca i ključnih interesnih strana kako bi se obezbedila veća rodna ravnopravnost u pristupu zapošljavanju.

Cilj 4. Olakšavanje i pružanje putanje za gradove kako bi pristupili tržištu kapitala

- Pripremanje strateških informacija za uklanjanje prepreka gradova za pristup tržištima kapitala u cilju pružanja podrške ulaganjima u infrastrukturu.
- Izgradnja kapaciteta lokalnih samouprava i interesnih strana kako bi se osiguralo postojanje uslova i procesa za privlačenje privatnog finansiranja.

Da bi se postigli ovi ciljevi, Projekat će kombinovati stratešku podršku i podršku politikama, investicije u infrastrukturu i izgradnju kapaciteta, kao i tehničku pomoć kako bi se na najbolji način rešile jedinstvene potrebe gradova i tržišne prepreke. Projekat zelenih gradova takođe ima za cilj da prikaže “zajedničke, ali diferencirane” aktivnosti na borbi protiv klimatskih promena i ekoloških izazova u gradovima u okviru regiona Projekta kroz pružanje holističkog pristupa gradovima kako bi utvrdili, definisali prioritete i rešili izazove u kontekstu održivog razvoja.

Projekat će se baviti tržišnim preprekama za aktivnosti zelenih gradova kroz pružanje sledećeg:

Komponenta 1. Dijalog o akcionom planu (GCAP) i politikama Zelenih gradova: Priprema i sprovođenje zelene strateške dokumentacija za utvrđivanje, poređenje, prioritizaciju i usmeravanje aktivnosti grada u rešavanju klimatskih promena, istovremeno težeći dostizanju zelenog rasta i razvijanje zakonodavnih izmena/izmena u politikama.

Komponenta 2. Investicije u infrastrukturu zelenih gradova: Olakšati i stimulirati državno i pod-državno finansiranje za ublažavanje klimatskih promena, otpornost i ekološke investicije u prioritetne sektore, uključujući energetska efikasnost javnih zgrada, vode i otpadne vode, puteve i osvetljenje u urbanim sredinama, upravljanje čvrstim otpadom i modernizaciju daljinskog grejanja. Gradovi u ovim projektima neće biti ograničeni samo na finansiranje EBRD.

Komponenta 3. Tehnička podrška i izgradnja znanja: Unapređenje finansijskog i operativnog učinka na nivou opština; uspostavljanje i upravljanje implementacijom mera za ublažavanje klimatskih promena i prilagođavanje/ekonomske i socijalne zaštitne mere; unapređenje svesti javnosti i promovisanje dodatnih socijalnih i ekonomskih i ekoloških koristi. Deljenje najboljih praksi za zelene gradove kroz organizovane događaje, obuke i učešće u globalnim urbanim mrežama.

Komponenta 4. Mape puta za zelena tržišta kapitala: Razvijanje alata i veština koje su gradovima potrebne za privlačenje finansiranja iz privatnog sektora za zelene investicije, uključujući izgradnju znanja o mogućnostima saradnje sa tržištem kapitala za zelena ulaganja, utvrđivanje i kvalifikovanje podobnih investicija za zeleno finansiranje i mobilizacija kapitala iz novih modaliteta.

2. Podobnost

2.1 Ciljni gradovi i gradovi podobni za učešće u Projektu

Gradovi će inicirati svoje učešće u Projektu sa kombinacijom Akcionog plana za zeleni grad i investicionog pod-projekta, koji se naziva “inicijalni” projekat - koji ispunjava određene kriterijume za realizaciju. Oba uslova će predstavljati okidače za početak uključivanja grada u Projekat. Dodatne gradove i investicione projekte će biti moguće dodati Projektu zelenih gradova ukoliko budu pratili kriterijume podobnosti.

Ažurirana detaljna analiza će biti sprovedena pre nego što EBRD odobri svaki projekat za zeleni grad u okviru Projekta. Kao deo detaljne analize za svaki pod-projekat, EBRD će proceniti kapacitete opština i opštinskih komunalnih preduzeća kako bi uspešno sprovedli projekat i uskladili se sa nacionalnim propisima, kao i politikama EBRD i Zelenog klimatskog fonda. Procena kapaciteta klijenata za ispunjavanje ekoloških i socijalnih odgovornosti i sprovođenje projekta u skladu sa Uslovima za realizaciju EBRD. To uključuje pregledanje politika klijenta u oblasti životne sredine i socijalnih pitanja, sistema za upravljanje i izvora u odnosu na Uslov za realizaciju 1, koji, između ostalog, obuhvata zahteve iz Sistema za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima, Plana za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima i Organizacionih kapaciteta i angažovanja. Ukoliko se utvrde nedostaci u odnosu na zahteve EBRD, mere za jačanje organizacionih kapaciteta su uključene u Akcioni plan za životnu sredinu i socijalna pitanja. Ukoliko je Klijentu potrebna podrška, EBRD može da razmotri pružanje tehničke pomoći za izgradnju kapaciteta kroz svoja sredstva za tehničku saradnju.

Očekuje se da će najmanje 10 gradova sprovesti sledeće aktivnosti tokom ove faze projekta:

- razvijanje Akcionog plana za zeleni grad – GCAP (Komponenta 1);
- ulaganje u 1 do 4 projekta zelene urbane infrastrukture po gradu (Komponenta 2); i
- izgradnja institucionalnih kapaciteta za razvoj, održavanje i funkcionisanje infrastrukture u urbanim sredinama na klimatski odgovoran način (Komponenta 3).

2.2 Kriterijumi za realizaciju za podobnost pod-projekata

Pod-projekti projekta, inicijalni i oni naknadni nakon razvijanja Akcionog plana za zeleni grad - GCAP, će morati da budu strukturirani u skladu sa navedenim ekološkim i socijalnim uslovima Banke navedenim u Uslovima za realizaciju, a moraće da ispune sledeće ekološke i socijalne kriterijume, čija evaluacija će se vršiti kroz *ex ante* analizu:

- Svi investicioni projekti u gradu će:
 - i) Ispunjavati jedan ili više navedenih uslova kako bi pokazali svoj uticaj na ublažavanje klimatskih promena ili prilagođavanje:
 - Smanjenja emisije gasova sa efektom staklene bašte kroz relevantne aktivnosti opštine za najmanje 15 procenata; ili
 - Pобољшanje energetske efikasnosti za najmanje 15 procenata¹; ili
- Povećanje klimatske otpornosti u skladu sa sledećom metrikom i granicama:

Tabela 1. Pokazatelji podobnosti za otpornost za ulaganja u infrastrukturu Zelenih gradova

Klimatski rizici (specifični za kontekst)	Dimenzija otpornosti	Jedinica	Pragovi za unapređenje
Povećanje pritiska vezanog za vodu	Povećana dostupnost vode*	m ³ / god ²	10 %
Povećanje pritiska za grejanje	Povećana dostupnost energije*	kWh / god ³	15 %

¹ Merenje gasova sa efektom staklene bašte (GHG) i energetske efikasnosti će biti u skladu sa Priručnikom EBRD za tranziciju zelene ekonomije za merenje i izveštavanje o uticajima projekta na životnu sredinu, priručnik sadrži [Okvir MFI za harmonizovani pristup obračunavanju gasova sa efektom staklene bašte](#)

² Merenja koja se odnose na uštedu vode će koristiti metodologiju definisanu u Priručniku EBRD za tranziciju zelene ekonomije

³ Na osnovu detaljne analize za pojedinačni projekat uz korišćenje metodologije za polaznu osnovu definisane u okviru [Okvira MFI za harmonizovani pristup obračunavanju gasova sa efektom staklene bašte u projektima energetske efikasnosti](#)

OFFICIAL USE
SLUŽBENA UPOTREBA

Povećanje pritiska za grejanje <i>ili</i> Povećan broj ekstremnih vremenskih događaja	Unapređeno zdravlje ljudi ili produktivnost*	QALY (očekivano trajanje života korigovano u odnosu na kvalitet)	10%
Povećan pritisak na vodu <i>ili</i> Povećan broj ekstremnih vremenskih događaja	Smanjenje prekida u snabdevanju**	Dana ili sati godišnje	10%
Povećan pritisak na grejanje <i>ili</i> Povećana hidrološka varijabilnost <i>ili</i> Povećan broj ekstremnih vremenskih događaja	Smanjena oštećenja**	AKUTNA OŠTEĆENJA: učestalost rizika (%) HRONIČNA OŠTEĆENJA: životni vek imovine (godine) ⁴	10% ⁵

* u kontekstu osetljivosti na klimatske promene/varijabilnost

** tj. prekidi/oštećenja vezana za vremenske nepogode

- ii) Spadati u opštinske infrastrukturne sektore, uključujući gradski saobraćaj, daljinsko grejanje, vode i otpadne vode, ulično osvetljenje, upravljanje čvrstim otpadom ili poboljšanje energetske efikasnosti i obnavljanje zgrada;
 - iii) Obezbediti da finansirane aktivnosti prilagođavanja ne dovedu do povećanja emisije gasova sa efektom staklene bašte;
- Pored toga:
 - Svi 'inicijalni' investicioni projekti će podrazumevati i) razvijanje metodologije za Akcioni plan zelenih gradova (GCAP) i, ii) identifikovanje zaposlenih u gradu koji su odgovorni za proces razvijanja i sprovođenja Akcionog plana zelenih gradova.
 - Sve investicije nakon razvijanja GCAP-a i implementacije 'inicijalnih' projekata će se baviti prioritnim izazovima životne sredine⁶ utvrđenim u GCAP-u za dati grad. Prioritetni izazovi za životnu sredinu će biti izabrani od strane grada, a proizilaziće iz pokazatelja GCAP-a koji mere učinak urbane životne sredine.
 - Sve investicije u prilagođavanje klimatskim promenama u okviru Projekta će biti razvijene i procenjene korišćenjem robusnog procesa za procenu klimatskog rizika. Ovde će se, kad god je to moguće, koristiti dobro uspostavljeni, postojeći pristupi, kao što su [Metodologija Grupe za finansiranje klimatskih promena multilateranih razvojnih banki \(MRB\) za praćenje finansiranja prilagođavanja u tri koraka](#), i [Smernice EUFIWACC \(Radna grupa evropski finansijskih institucija za prilagođavanje klimatskim promenama\) za razvijanje projekata za prilagođavanje klimatskim promenama](#). Na taj način, kontekst osetljivosti na klimatske

⁴ Merjenje Očekivanog trajanja života korigovanog u odnosu na kvalitet, dana ili sata prekida na godišnjem nivou, i akutnih i hroničnih oštećenja će biti zasnovano na detaljnoj analizi uz korišćenje najboljih praksi industrije za specifične sektore.

⁵ Granične vrednosti za Očekivano trajanje života korigovano u odnosu na kvalitet, dane ili sate prekida godišnje, i akutno ili hronično oštećenje mogu biti ažurirane sa promenom najbolje prakse u praćenju otpornosti

⁶ Prioritetni izazov za životnu sredinu je identifikovan u metodologiji APZG korišćenjem pokazatelja i informacija dobijenih od interesnih strana. U nekim slučajevima, moguće je da informacije interesnih strana identifikuju prioritne izazove za životnu sredinu za njihov grad, gde povezani pokazatelj ne ukazuje na problem (tj. gde pokazatelj beleži bolji učinak u odnosu na međunarodne repere za životnu sredinu). U tom slučaju, bilo koji takav projekat koji se bavi prioritnim izazovima za životnu sredinu će morati da bude opravdan na pojedinačnoj osnovi.

promene svake predložene investicije će biti jasno uspostavljen i ocenjen kao nizak, srednji ili visok. Ovaj proces će takođe biti korišćen kako bi se utvrdilo da li predložena investicija ispunjava *ex-ante* kriterijume podobnosti Projekta zelenih gradova za projekte prilagođavanja klimatskim promenama.

2.3 Potencijalni ekološki i socijalni rizici i uticaji pod-projekata i ublažavanje

Projekat, a posebno proces Akcionog plana za zelene gradove, je izgrađen prema modelu strateške procene životne sredine i ima slične ciljeve, što je rezultiralo dokumentom koji odražava zelenu viziju grada, strateške ciljeve i prioritetne aktivnosti i investicije usmerene ka rešavanju prioritetnih ekoloških izazova koji delotvorno doprinose dostizanju ekoloških ciljeva grada. Štaviše, proces Akcionog plana zelenog grada odražava korake za proces strateške procene životne sredine od osnovne strukture kroz procenu koristi specifičnih za projekat, a u oblasti životne sredine i socijalnih pitanja, kao i rizike i uticaj uključivanja interesnih strana u strukturi prioritetnih aktivnosti. Strateški pristup koji integriše ekološka i socijalna razmatranja i učešće interesnih strana u odabiru prioritetnih pod-projekata kroz ovaj proces će sam po sebi delotvorno doprineti izbegavanju ili umanjivanju ekoloških i socijalnih rizika povezanih sa prioritetnim projektima. Ovo će biti dopunjeno ekološkim i socijalnim procenama koje će biti pripremljene posebno za svaki pod-projekat, a koje će precizirati neophodne mere za ublažavanje u strukturi projekata, kako bi se ispunili rezultati održivosti definisani u Uslovima za realizaciju EBRD.

Od pod-projekata se očekuje da budu vezani za prioritetne sektore, uključujući: energetska efikasnost u javnim i stambenim zgradama, vode i otpadne vode, gradski prevoz, puteve i osvetljenje u gradovima, upravljanje čvrstim otpadom i daljinsko grejanje. Prioritetni pod-projekti moraju da ispune visoke kriterijume ekološkog učinka (kao što je navedeno iznad) i uglavnom će dovesti do značajnih ekoloških koristi, a obično su povezani sa ograničenim i privremenim ekološkim i socijalnim rizicima i uticajima koji su ograničeni na modernizaciju ili građevinske radove. Potencijalni ekološki rizici i uticaj su obično različite prirode, u zavisnosti od toga da li projekat uključuje modernizaciju postojećih postrojenja ili izgradnju novih postrojenja ili instalaciju:

- Za pod-projekte koji uključuju modernizaciju i unapređenje postojećih postrojenja, gde nije potrebna nikakva promena u nameni zemljišta, očekuje se da će ovi rizici biti vezani za pojedinačne lokacije i da mogu lako biti ublaženi poštovanjem dobrih međunarodnih praksi.
- Pod-projekti koji uključuju izgradnju novih postrojenja, kao što su nove mreže za vodovod, sanitarne čvorove ili daljinsko grejanje, novi gradski putevi, postrojenja za preradu otpadnih voda velikog obima, postrojenja za daljinsko grejanje ili postrojenja za upravljanje čvrstim otpadom, posebna pažnja će biti posvećena ograničenjima vezanim za prostorno planiranje koja se javljaju kod sprovođenja takvih projekata u urbanom okruženju. Ovakva vrsta projekata može zahtevati participativno uključivanje interesnih strana kako bi se pronašlo najbolje rešenje, posebno kada je reč o lokaciji, kao i delotvorni načini za izbegavanje ili umanjivanje i ublažavanje potencijalnih ekoloških i socijalnih rizika i uticaja koji nastaju iz promena u korišćenju zemljišta. Delotvorno i značajno uključivanje interesnih strana će biti ključno u identifikovanju i rešavanju problema u susedstvu.

Za obe vrste projekata, akcioni planovi će biti pripremljeni kako bi se dogovorile posebne mere za izbegavanje ili ublažavanje potencijalnih ekoloških i socijalnih rizika i uticaja.

3. Urbani kontekst, kontekst životne sredine i socijalni kontekst

3.1 Urbani kontekst

Urbani regioni u jugoistočnoj Evropi se suočavaju sa sličnim izazovima, od kojih su mnogi vezani za korišćenje energije. U gradovima u Srbiji postoji posebno veliki potencijal za unapređenja u energetske efikasnosti. Takav potencijal je veći nego u mnogim drugim zemljama u regionu EBRD zbog zapuštenog održavanja industrijske opreme i zgrada (naročito javnih zgrada), kao i zbog prisustva velike količine opreme čiji je ekonomski i fizički životni ciklus završen. Ovaj potencijal je vođen povećanjem cena energije, zastarelom i neefikasnom industrijskom opremom, kao i nedostatkom uređaja za merenje i kontrolu. Takva povećanja cene energije stvaraju dodatno opterećenje u smislu troškova za poslovni sektor i vlasnike zgrada/upravnike koji se već suočavaju sa problemima u trenutnoj ekonomskoj klimi. Unapređenje energetske efikasnosti je delotvoran odgovor na takav izazov.

Urgani regionu u Albaniji se suočavaju sa sličnim izazovima u sektoru stambenih i javnih zgrada, zgrade su često neefikasne, što otvara mogućnosti za investicije koje će dovesti do uštede u energetske troškovima. Štaviše, Albanija i njeni gradovi u potpunosti zavise od hidroenergije i uvoza kako bi ispunili potrebe za električnom energijom, dok se Albanija i dalje suočava sa više isključenja električne energije nego ostale zemlje jugoistočne Evrope. Nediverzifikovano generisanje električne energije je praćeno ozbiljnim potrebama za investicijama koje će biti usmerene na klimatsko prilagođavanje, jer se predviđa da će generisanje energije iz hidroelektrana biti pogođeno promenama nastalnim zbog klimatskih uslova u sektoru hidrologije i smanjenja površinskog oticaja.

U BJR Makedoniji je nivo zagađenja vazduha među najvišim u Evropi i doprinosi ozbiljnim problemima u oblasti javnog zdravlja. Ovo je najizraženije u urbanim sredinama sa više od 45% zdravstvenih uticaja koji se dešavaju samo u Skoplju. Veliki deo zagađenja može biti pripisan energetske infrastrukturi i saobraćaju, gde zastareli uređaji i procesi i stari vozni park doprinose nivou zagađenja. Saobraćaj proizvodi posebno intenzivne emisije u poređenju sa drugim zemljama, zbog stanja voznog parka i loših uslova na putevima i u putnoj mreži. Povećava se broj automobila u ličnoj svojini, posebno u gradovima, koji su kategorizovani urbanim širenjem i nedelotvornim korišćenjem zemljišta. Takvi obrasci razvoja su doprineli isprekidanom snabdevanju vode, prikupljanju čvrstog otpada i snabdevanju energijom, nedostatku prerade otpadnih voda i ograničenom pristupu javnom prevozu.

U Moldaviji su stambene zgrade posebno neefikasne. Stambeni sektor u Moldaviji je najveći korisnik energije sa oko 40% udela u nacionalnoj krajnjoj potrošnji energije i oko 70% potrošnje energije u stambenom sektoru je vezano za grejanje prostora. Međutim, tržišne prepreke za investiranje u projekte održive energije, i u industrijskom i u stambenom sektoru, su još uvek velike u Moldaviji na svim nivoima.

U Tunisu je najveći potrošač električne energije industrijski sektor sa 36%. Nekoliko prepreka za povećanje energetske efikasnosti i dalje postoje, uključujući nedostatak svesti, niske tehničke kapacitete i nedostatak poverenja među ključnim interesnim stranama (kao što su kompanije za pružanje energetske usluga, banke, industrijske kompanije i državni subjekti). Štaviše, Tunis zaostaje u oblasti upravljanja otpadom i efikasnosti resursa, jer 85% čvrstog otpada iz opština završava na deponijama, a manje od 1% se reciklira.

Urbani centri u regionu Kavkaza, i to u Jermeniji i Gruziji, su nasledili niz različitih starih, javnih saobraćajnih mreža. Sa mrežom za tramvaje, trolejbusa i autobusa koja je obično uspostavljena u gradovima, današnji gradovi se bore da čak i održe postojeće mreže usluga, a kamoli da

finansiraju modernizaciju ili proširenje novih mreža javnog prevoza. Ozbiljan nedostatak održavanja od 1990-ih godina je izazvao delimično zatvaranje sistema javnog saobraćaja u tom regionu.

U urbanim područjima u Mongoliji su regulatorni propisi vezani za opštinsku infrastrukturu slabi, a političko uplitanje u regulatorni proces i dalje preovladava. Merenje je retko, a obračun zasnovan na stvarnoj potrošnji je gotovo nepostojeći, što pruža malo podsticaja za efikasno korišćenje. U smislu pružanja usluga saobraćaja, neregulisane usluge privatnih mini busova preovladavaju i profitabilne su. Međutim, ove usluge imaju ograničen kapacitet za obnavljanje svog voznog parka koji je zastareo. Opšta pitanja su vezana za neefikasnosti (pogrešno upravljanje i alokacija resursa, veliki stepen korišćenja energije), lošu naplatu prihoda (niske stope naplate), velike gubitke vode i nizak kvalitet vode.

U Jordanu u urbanim gradovima živi oko 83 procenata stanovništva. Ovo je jedna od najvećih stopa u svim zemljama koje su uključene u Projekat. Iako Jordan ima jednu od najnižih stopa dostupnosti vode u svetu, urbane sredine u Jordanu se takođe suočavaju sa lošom vodovodnom infrastrukturom. Procenjuje se da mreže za distribuciju vode gube 68 procenata vode u proseku zbog curenja cevi i neadekvatnih mernih sistema. Organi nadležni za održavanje vodovodnih mreža nemaju odgovarajuće mehanizme za povraćaj troškova, jer su troškovi za vodu daleko ispod stopa na uporedivim tržištima.

3.2 Kontekst životne sredine i socijalni kontekst

Komponente Projekta direktno odgovaraju na ekološke i socijalne izazove u regionu Projekta. Region projekta je okarakterisan neefikasnim korišćenjem energije, akutnim ekološkim pitanjima, kao što su zagađenje vazduha i visok intenzitet ugljenika (tCO₂eq/BDP) – a neke zemlje imaju čak osam puta veći intenzitet ugljenika od globalnog proseka. Ova energetska neefikasnost se odražava u lošem učinku energetskog sektora u javnim i privatnim zgradama u urbanim sredinama.

Upravljanje otpadom je još jedan preovlađujući problem, koji značajno doprinosi emisiji gasova staklene bašte kroz curenje metana sa starih lokacija deponija. Mnogi gradovi u regionu EBRD proizvode znatno više opštinskog čvrstog otpada po glavi stanovnika na godišnjem nivou od proseka EU. Na primer, u Gruziji, taj prosek je gotovo dva puta veći od proseka EU. Veliki deo otpada završi na deponijama koje su "jednostavno oblasti za bacanje otpada gde opštinska preduzeća (ili izvođači) gomilaju ili jednostavno odlažu otpad". Pored toga, recikliranje otpada u urbanim sredinama u regionu Projekta je zanemarljivo u poređenju sa prosekom EU od 39 procenata i ciljem EU od 50 procenata za recikliranje opštinskog čvrstog otpada do 2020. god.

Osim toga, stanovnici nekih gradova u regionu su izloženi mnogo većem nivou urbanog zagađenja vazduha nego druge populacije. Prema podacima Svetske banke (2015), 100 procenata populacije u urbanim sredinama u Jordanu je izloženo stepenu opasnih čestičnih materija (PM_{2.5}) koje prevazilaze smernice Svetske zdravstvene organizacije, u poređenju sa svetskim prosekom od oko 92 procenata.

Loše stanje ili zastarela urbana infrastruktura u regionu Projekta pogoršava kvalitet života, pogoršava uzroke klimatskih promena i sprečava zajednice od prilagođavanja ili unapređenja otpornosti. Ipak, nekoliko prepreka ugrožavaju razvoj planiranja i investicija u infrastrukturu u zelenim gradovima. One uključuju sledeće:

- Nepostojanje sistematskog i sveobuhvatnog pristupa za rešavanje klimatskih promena u urbanom planiranju. Iako su razne vlade pokušale da reše probleme urbane održivosti, ovi napori su skoro

uvek sprovedeni *ad hoc* u zavisnosti od potražnje gradskih uprava. Ono što je potrebno je sistematski i sveobuhvatan pristup razvoju zelenih gradova koji može da obuhvati svu složenost urbane održivosti.

- Pravne i regulatorne prepreke uključujući nedostatak podsticajnih politika ili instrumenata na nivou grada i niske cene energije kako bi se stimulisala potražnja za zelenim aktivnostima i investicijama
- Finansijske prepreke uključujući nedovoljan pristup finansiranju, odsustvo adekvatnog određivanja cena (kamatne stope i rok otplate) kako bi se podstakle investicije, pitanje priuštivosti za građane, uslovljavanja MMF-a koja ograničavaju nekoncesione dugove, veći direktni troškovi tehnologija visokog učinka i nedostatak budžeta za studije izvodljivosti i energetske revizije.
- Tehničke prepreke, a posebno nedovoljni kapaciteti opština u vezi sa: iskustvom i veštinama za procenu mogućnosti za investiranje u zelenu infrastrukturu, tehničko znanje i veštine, ljudski resursi i adekvatne institucionalne strukture.
- Nedostatak svesti među lokalnim interesnim stranama o koristima pristupa zelenih gradova i njihovim socijalnim, ekonomskim i ekološkim pratećim koristima
- Nedostatak kapaciteta među organizacijama civilnog društva za delotvornu komunikaciju/kontaktiranje i veštine prenošenja koje bi im omogućile da delotvorno komuniciraju sa svojim građanima/stanovništvom iz urbanih sredina radi podizanja svesti javnosti i delotvornog promovisanja učešća javnosti i pozitivnih promena u ponašanju.
- Nedostatak pristupa kapitalu za ulaganja u infrastrukturu - Gradovi imaju poteškoće u obezbeđivanju kapitala, pogotovo iz privatnih izvora, za finansiranje infrastrukturnih projekata zbog čitavog niza faktora, uključujući: visoke početne troškove kapitala i duge periode otplate za ulaganja u infrastrukturu u poređenju sa drugim sektorima: nedostatak kreditnog rejtinga za gradove i nedovoljno razvijena lokalna tržišta kapitala.

4. Sistem za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima

EBRD će primenjivati sveobuhvatni Okvir za održivost životne sredine i socijalnih pitanja na projektu. Okvir za održivost životne sredine i socijalnih pitanja je zasnovan na ekološkim i socijalnim mandatima navedenim u Osnivačkom aktu EBRD, Politici zaštite živone sredine i socijalnoj politici i Uslovima za realizaciju, ažuriranim s vremena na vreme, i zaduženom Odeljenju za životnu sredinu i održivost koje je zaduženo za sprovođenje, i posvećenim timovima za rodna pitanja i energetske efikasnost i klimatske promene (E2C2) koji su odgovorni za sistematsko utvrđivanje ekoloških, socijalnih i rodničkih mogućnosti. EBRD je Odbor Zelenog klimatskog fonda akreditovao u septembru 2015. godine. Odbor direktora EBRD je usvojio poslednju verziju Politike za zaštitu životne sredine i socijalne politike i Uslova za realizaciju 7. maja 2014. godine. Politika zaštite životne sredine i socijalna politika je revidirana kako bi se obezbedilo da EBRD ostane usklađena sa drugim MFI, kao što su Međunarodna finansijska korporacija (IFC) i Ekvatorske banke, radi rešavanja pitanja koja su se javila tokom sprovođenja prethodne Politike zaštite životne sredine i socijalne politike iz 2008. god, i radi prepoznavanja brojnih nadolazećih pitanja održivosti. Revizija Politike zaštite životne sredine i socijalne politike je usledila nakon detaljnih konsultacija sa interesnim stranama, uključujući organizacije civilnog društva, privredna udruženja, klijente, druge međunarodne finansijske institucije i međunarodne organizacije. Sistem za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima je detaljnije opisan u Ekološkim i socijalnim procedurama, koje su ažurirane 2015. god <http://www.ebrd.com/what-we-do/strategies-and-policies/environmental-procedures.pdf>, i koje navode procene koje zaposleni u Banci poštuju i na osnovu kojih vrše nadzor nad projektom u skladu sa celokupnim okvirom Politike zaštite životne sredine i socijalne politike.

U skladu sa Okvirom održivosti životne sredine i socijalnih pitanja EBRD, svi projekti prolaze kroz ekološku i socijalnu procenu kako bi pomogli EBRD da donese odluku da li treba finansirati taj projekat i ako treba, na koji način ekološka i socijalna pitanja treba da budu rešena tokom planiranja, sprovođenja i funkcionisanja projekta. Procen ocenjivanja takođe utvrđuje mogućnosti za dodatne ekološke i socijalne koristi. EBRD teži u okviru svog mandata da obezbedi, kroz svoje procese ekološkog i socijalnog ocenjivanja i nadzora, da projekti budu dizajnirani, sprovedeni i da funkcionišu u skladu sa primenjivim regulatornim zahtevima i dobrom međunarodnom praksom.

Svi projekti će biti kategorisani i strukturirani tako da ispunjavaju Uslove za realizaciju EBRD. Ti zahtevi su dodatno objašnjeni u daljem tekstu. EBRD i tehnički konsultanti će sprovoditi sveobuhvatan nadzor, koji je takođe naveden u nastavku, a oni će i pružati podršku u sprovođenju projekta. Izveštavanje Zelenog klimatskog fonda će biti zasnovano na rezultatima tog nadzora.

5. Uslovi za realizaciju, isključivanje i usklađenost sa relevantnim zakonima i propisima

Opšti deo

EBRD zahteva od svih svojih projekata da ispunjavaju dobru međunarodnu praksu vezanu za ekološku i socijalnu održivost. Kako bi pomogli klijentima i/ili njihovim projektima da to dostignu, EBRD je definisala posebne Uslove za realizaciju (UR) za ključne oblasti vezane za ekološku i socijalnu održivost. EBRD je usvojila deset UR, koje su u skladu sa i odražavaju celokupnu strukturu, pristup i pokrivenost pitanja iz Standarda učinka IFC iz 2012. godine, dok istovremeno izričito zahtevaju od projekata da ispunjavaju ekološke standarde EU.

Specifični Uslovi za realizaciju

Deset Uslova za realizaciju EBRD su:

- UR 1 – Procena i upravljanje zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima
- UR 2 – Radni odnosi i uslovi rada
- UR 3 – Efikasnost resursa, prevencija i kontrola zagađenja
- UR 4 – Zdravlje i bezbednost
- UR 5 – Otkup zemljišta, prinudno raseljavanje i izmeštanje poslovnih aktivnosti

UR5 uspostavlja Okvir za politiku raseljavanja koja se primenjuje na sve projekte EBRD koji obuhvataju otkup zemljišta ili promenu namene korišćenja zemljišta što bi moglo dovesti do prinudnog raseljavanja u vidu fizičkog raseljavanja (preseljenje ili gubitak skloništa) i/ili izmeštanja poslovne aktivnosti (gubitak imovine ili resursa, i/ili gubitak pristupa imovini ili resursima što dovodi do gubitka izvora prihoda ili sredstava za život), kao i nacionalne zakone i propise zemlje. Okvir za politiku raseljavanja naveden u UR5 ima za cilj da:

- izbegne, ili kada je neizbežno, umani prinudno raseljavanje kroz istraživanje alternativnih rešenja za projekat;
- ublaži negativne socijalne i ekonomske uticaje zbog otkupa zemljišta ili ograničenja pogođenog stanovništva da koriste ili imaju pristup imovini i zemlji kroz: (i) pružanje nadoknade za gubitak imovine u vrednosti zamene; i (ii) obezbeđivanje da aktivnosti raseljavanja budu sprovedene uz odgovarajuće objavljivanje informacija, konsultacija i informisanog učešća pogođenih strana;
- povrati, ili gde je to moguće, unapredi životni standard raseljenih lica na nivo pre raseljavanja; i
- unapredi uslove života među fizički raseljenim licima kroz pružanje adekvatnog stambenog prostora, uključujući stalnost boravka na lokaciji gde su raseljeni

OFFICIAL USE
SLUŽBENA UPOTREBA

Okvir za politiku raseljavanja obuhvata kriterijume za skrining, procedure za procenu i sprovođenje, posebne zahteve za konsultacije, institucionalne aranžmane, metode procene, generičku matricu, žalbene i nadzorne mehanizme, očekivani budžet i plan za razvijanje kapaciteta (gde je potrebno). Okvir za politiku raseljavanja će takođe sadržati zahteve i procedure za razvijanje Akcionog plana za raseljavanje.

- UR 6 – Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje živim prirodnim resursima
- UR 7 – Starosedelačko stanovništvo

Ne postoji starosedelačko stanovništvo u regionu Programa, te se stoga ne očekuje Okvir za planiranje starosedelačkog stanovništva.

- UR 8 – Kulturno nasleđe
- UR 9 – Finansijski posrednici
- UR 10 – Objavljivanje informacija i uključivanje interesnih grupa

Svaki UR definiše, u svojim ciljevima, željene ishode, koje prate specifični zahtevi za projekte kako bi se pružila pomoć klijentu u dostizanju tih ciljeva. Usklađenost sa relevantnim nacionalnim zakonima je sastavni deo svih UR.

Potpune informacije o UR mogu se pronaći na [ovom linku](#).

6. Kategorizacija

Svaki pod-projekat u okviru programa će proći ekološki i socijalni skrining i biće kategorizovan u kategorijama A, B ili C u početnoj fazi projektnog ciklusa, kako bi se utvrdila priroda i nivo ekoloških i socijalnih istraživanja, objavljivanja informacija i potrebnog uključivanja interesnih strana. Kategorizacija će biti u srazmeri sa prirodom, lokacijom, osetljivošću i obimom projekta, kao i značaj potencijalnih negativnih budućih uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja. Obrazloženje i opravdanje za dodeljenu kategoriju projekta će biti dokumentovano. Ukoliko nije dostupno dovoljno informacija za skrining i kategorizaciju, Inicijalno ekološko i socijalno ispitivanje će biti sprovedeno, kako bi se prikupilo dovoljno informacija o prirodi, lokaciji, osetljivosti i obimu projekta, kao i o značaju potencijalnih negativnih budućih uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja kako bi se informisao postupak skrininga i omogućilo utvrđivanje odgovarajuće kategorije i obima potrebnih ekoloških i socijalnih ispitivanja, objavljivanja informacija i uključivanja interesnih strana.

Projekat je kategorizovan u sledeće kategorije:

- “A” su projekti koji bi potencijalno u budućnost mogli da dovedu do značajnih nepovoljnih uticaja na zaštitu životne sredine i/ili socijalna pitanja koji, u vreme kategorizacije, ne mogu biti identifikovani i procenjeni, te će stoga zahtevati sprovođenje formalizovanog procesa procenjivanja uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja. Spisak indikativnih projekata u Kategoriji A je naveden u Dodatku 2 Politike zaštite životne sredine i socijalne politike.
- “B” su projekti gde su potencijalni budući negativni uticaji na životnu sredinu i/ili socijalna pitanja obično specifični za određenu lokaciju i/ili lako identifikovani i rešeni putem mera za ublažavanje. Zahtevi za procenu životne sredine i socijalnih pitanja mogu varirati u zavisnosti od projekta i utvrdiće ih EBRD od slučaja do slučaja.
- “C” su projekti koji će verovatno imati minimalne ili nikakve neželjene uticaje na životnu sredinu i socijalna pitanja, a koji se lako rešavaju kroz ograničenu ocenu životne sredine i socijalnih pitanja.

Pored toga, projekti će biti kategorizovani kao "FP" ukoliko finansijska struktura uključuje obezbeđivanje sredstava kroz finansijske posrednike (FP) gde FP sprovode zadatak ocenjivanja i nadzora na pod-projektima.

Projekti u kategoriji A

U okviru Projekta zeleni gradovi, projekti koji će verovatno biti kategorizovani u kategoriji A obuhvataju: preradu vode i instalacije za spaljivanje, hemijsku preradu ili deponije sa štetnim, otrovnim ili opasnim otpadom; obimna postrojenja za odlaganje otpada za spaljivanje ili hemijsku preradu neštetnih otpada; opštinska postrojenja za preradu otpadnih voda sa kapacitetom iznad 150,000 ekvivalenta populacije; velika postrojenja za obradu čvrstog otpada i odlaganje. Takve aktivnosti će verovatno da budu kategorizovane kao I1, a Zeleni klimatski fond ih definiše na sledeći način: "Kada postojeći ili predloženi portfelj posrednika obuhvata, ili se očekuje da će obuhvatati, značajnu finansijsku izloženost aktivnostima sa potencijalnim značajnim negativnim rizicima za životnu sredinu i/ili socijalna pitanja i/ili uticajima koji su raznoliki, nepovratni ili bez presedana."

Pod-projekti kategorizovani u kategoriju A ili I1 biće u skladu sa višeslojnim procesom odobravanja od strane EBRD i Odbora Zelenog klimatskog fonda. Svi pod-projekti koji spadaju u kategoriju A, u okviru Projekta zelenih gradova, će tražiti odobrenje od Odbora direktora EBRD, nakon pripreme i objavljivanja Procene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja kako bi se obezbedilo da projekti ispunjavaju Uslove za realizaciju EBRD i zahteve za javno objavljivanje navedene ispod, kao i kako bi se postarali da potencijalni ekološki i socijalni rizici projekta budu pravilno utvrđeni, ublaženi i rešeni. To će omogućiti da svi pod-projekti iz kategorije A takođe budu usklađeni sa ekološkom i socijalnom procenom Zelenog klimatskog fonda, kao i sa uključivanjem interesnih strana i zahtevima za objavljivanje. .

Projekti u kategorijama B i C

EBRD traži punu saglasnost od Odbora Zelenog klimatskog fonda za projekte koji su svrstani u kategorije B ili C. Takvi projekti neće morati da budu odobravani na Odboru Zelenog klimatskog fonda za dodatnu procenu i odobravanje, i biće odobreni kroz uspostavljene procese EBRD i sprovedeni u skladu sa strogim Okvirom održivosti životne sredine i socijalnih pitanja. Projekti će biti u obavezi da ispunje Uslove za realizaciju Banke i zahteve vezane za javno objavljivanje koji su navedeni ispod.

7. Procena životne sredine i socijalnih pitanja

7.1 Definisanje obima i sadržine procene životne sredine i socijalnih pitanja

Procena životne sredine i socijalnih pitanja EBRD uključuje razmatranja tri ključna elementa: (i) ekološki i socijalni uticaj i pitanja vezana za projekat, (ii) kapacitet i posvećenost klijenta sprovođenju projekta u skladu sa relevantnim UR, i (iii) u meri u kojoj je potrebno, postrojenja i aktivnosti koja su povezana sa projektom, ali ih ne finansira EBRD. Opseg procene životne sredine i socijalnih pitanja EBRD će biti definisan od slučaja do slučaja kroz skrining i kategorizaciju opisane iznad, a koje će sprovoditi Odeljenej za životnu sredinu i održivost EBRD. Obim i sadržaj Preseka stanja životne sredine i socijalnih pitanja, zahtevi za objavljivanje informacija i uključivanje interesnih strana su srazmerni potencijalnim ekološkim i socijalnim rizicima, pitanjima i uticajima povezanim sa projektom. Za projekte koji su složeniji u smislu životne sredine i socijalnih pitanja ili visoko rizične projekte, Odeljenje za životnu sredinu i

održivost može odlučiti je takođe potrebno pripremiti formalizovani Presek stanja životne sredine i socijalnih pitanja i Projektni zadatak.

Projekti svrstani u kategoriju A bi potencijalno u budućnosti mogli da dovedu do značajnih nepovoljnih uticaja na zaštitu životne sredine i/ili socijalna pitanja koji ne mogu biti trenutno identifikovani ili procenjeni, a zahtevaće od klijenta da sprovede sveobuhvatnu Procenu uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja (*Environmental and Social Impact Assessment - ESIA*). Ovakav proces će takođe obuhvatati sveobuhvatnu procenu kako bi se prepoznali potencijalni budući uticaji na životnu sredinu i socijalna pitanja u vezi sa predloženim projektom. Procena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja će takođe obuhvatati ispitivanje tehnički i finansijski izvodljivih alternativa postojećem izvoru uticaja, uključujući alternative koje nisu vezane za projekat, kao i dokumentovana obrazloženja za izbor određenih predloženih aktivnosti. Procena će takođe identifikovati potencijalne prilike za poboljšanje kao i predloge mera neophodnih da se izbegnu, ili gde to izbegavanje nije moguće, smanje i ublaže, negativni uticaji. Postoji mogućnost da će ovu Procenu sprovoditi verifikovani nezavisni eksperti. Proces Procene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja će rezultirati Planom upravljanja životne sredine i socijalnim pitanjima, Planom uključivanja interesnih strana, Planom upravljanja biodiverzitetom ili Planom upravljanja kulturnim nasleđem, ili nekim drugim planovima upravljanja.

Projekti svrstani u kategoriju B zahtevaju procenu životne sredine i socijalnih pitanja koja je srazmerna prirodi, veličini i lokaciji projekta, kao i karakteristikama potencijalnih uticaja i rizika. Procenu će karakterisati potencijalni budući negativni uticaji vezani za projekat, identifikovanje potencijalnih mogućnosti za unapređenje i preporučivanje bilo kakvih mera potrebnih za izbegavanje, ili ako izbegavanje nije moguće, umanjivanje i ublažavanje negativnih uticaja.

Projekti (u kategorijama A i B) koji uključuju postojeće objekte, biće potrebno sprovođenje procene uticaja prošlog i tekućeg poslovanja na životnu sredinu i socijalna pitanja. Svrha ove procene je identifikovanje potencijalnih rizika, obaveza i mogućnosti povezanih sa postojećim objektima i poslovanjem, potvrđivanje trenutnog statusa regulatorne usklađenosti i procenjivanje postojećih sistema za upravljanje i ukupni učinak klijenta u odnosu na UR-ove. Bilo kakva istraživanja u postojećim objektima moraju sprovoditi eksperti koji su nezavisni od datog objekta koji se istražuje.

7.2 Pregledanje postojećih informacija

Presek stanja životne sredine i socijalnih pitanja počinje sa utvrđivanjem i pregledanjem dostupnih relevantnih informacija o životnoj sredini i socijalnim pitanjima povezanim sa projektom. Takve informacije utvrđuje Operativni tim i/ili Odeljenje za životnu sredinu i održivi razvoj i/ili Odeljenje i klijent zajedno.

7.3 Terenske posete

U zavisnosti od prirode projekta i informacija dobijenih od klijenta, Odeljenje za životnu sredinu i održivost može zahtevati terenske posete projektu u početnoj fazi detaljne analize kako bi se utvrdio detaljan opseg i sadržina Preseka stanja životne sredine i socijalnih pitanja.

7.4 Poručivanje procene životne sredine i socijalnih pitanja

Odgovornost je klijenta da obezbedi da procena životne sredine i socijalnih pitanja bude usklađena sa UR i pruži Banci adekvatne informacije za sprovođenje procene životne sredine i socijalnih pitanja. Uloga Odeljenja za životnu sredinu i održivost je da pruži pomoć klijentu u

ovom zadatku i da savete na temu obima i sadržine studija detaljne analize koja ja potrebna za ispunjavanje UR.

Očekuje se da će ocenu životne sredine i socijalnih pitanja prvenstveno sprovoditi nezavisni konsultantni ili stručnjaci treće strane. U nekim slučajevima projekti ili klijenti imaju svoje stručnjake ili su zadržali konsultante koji mogu da sprovedu potreban zadatak. Banka u izuzetnim situacijama može da odluči da bi procena životne sredine i socijalnih pitanja trebalo da se sprovede interno od strane stručnjaka Banke za životnu sredinu i socijalna pitanja.

8. Upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima i Akcioni planovi

Klijent je dužan da uzme u obzir nalaze procesa procene životne sredine i socijalnih pitanja i ishode uključivanja interesnih strana kako bi se razvio i sproveo program akcije i rešili utvrđeni ekološki i socijalni uticaji i pitanja projekta, kao i kako bi se utvrdile bilo kakve mere za unapređenje učinka radi ispunjavanja UR.

U zavisnosti od projekta, program se može sastojati od kombinacije dokumentovanih operativnih politika, sistema za upravljanje, procedura, planova, praksi i kapitalnih investicija, koje su kolektivno poznate kao Planovi za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima. Komponente takvih planova ili programa mogu uključivati, na primer, Akcioni plan za biodiverzitet, Plan za reagovanje u vanrednim situacijama, Akcioni plan raseljavanja, Okvir ponovnog uspostavljanja prihoda, Plan razvoja starosedelačkog stanovništva, Akcioni plan za ljudska prava, Plan uključivanja interesnih strana i/ili druge specifične planove. Pored toga, ovo mogu biti samostalni dokumenti.

Ukoliko projekat od samog početka ne ispunjava UR, klijent i Banka će se pored Plana upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima, dogovoriti i oko Akcionog plana za životnu sredinu i socijalna pitanja, koji će sadržati tehnički i finansijski, i ekonski izvodljive mere kako bi projekat dostigao usklađenost sa UR u vremenskom okviru koji je prihvatljiv za EBRD. Akcioni plan za životnu sredinu i socijalna pitanja je ključni alat za strukturiranje projekata kako bi ispunili UR, kao i glavni instrument za praćenje tekućeg ekološkog i socijalnog učinka projekta od strane EBRD. Akcioni plan za životnu sredinu i socijalna pitanja može takođe uključivati mere za klijenta kako bi upravljao ekološkim i socijalnim rizicima i/ili kako bi unapredio svoje prakse u skladu sa UR u svojim operacijama koje su povezane, ali nisu deo projekta (videti pasuse 37 Politike zaštite životne sredine i socijalne politike i 17-20 UR 1).

Ukoliko u proceni životne sredine i socijalnih pitanja ne budu utvrđene korektivne aktivnosti, Akcioni plan za životnu sredinu i socijalna pitanja neće biti potreban.

9. Uloge i odgovornosti za upravljanje zahtevima vezanim za životnu sredinu i socijalna pitanja

9.1 Uloga i odgovornosti klijenata EBRD

Banka očekuje od svojih klijenata da upravljaju pitanjima životne sredine i socijalnim pitanjima vezanim za projekte tako da ispune UR u razumnom vremenskom periodu. Projekti koji sadrže nove objekte ili poslovne aktivnosti će od samog početka biti osmišljeni tako da ispunjavaju UR-ove. Ukoliko je predloženi projekat vezan za već postojeće objekte ili aktivnosti koji ne ispunjavaju UR-ove,

u vreme kada ih Odbor razmatra, od klijenta se očekuje da usvoji mere zadovoljavajuće za EBRD, koje su tehnički i finansijski izvodljive i isplative, a sve u cilju usaglašavanja objekata ili aktivnosti sa UR-ovima u vremenskom roku koji je prihvatljiv za EBRD. Osim toga, EBRD će sarađivati sa svojim klijentima na upravljanju rizicima za životnu sredinu i socijalna pitanja u skladu sa UR-ovima u njihovim aktivnostima koje su povezane sa projektom, ali nisu deo projekta.

Odgovornost klijenta je da obezbedi pružanje adekvatnih informacija tako da Banka može da sprovede procenu uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja u skladu sa Politikom zaštite životne sredine i socijalnih pitanja. Od klijenta se može zahtevati da naruči odgovarajuće studije vezane za životnu sredinu i socijalna pitanja i sprovede uključivanje interesnih strana i pokrije troškove ovih aktivnosti. Od klijenta se takođe očekuje da dozvoli predstavnicima EBRD i nezavisnim konsultantima da izvrše procenu projektnih postrojenja i evidencije. Uloga klijenta takođe obuhvata dogovor oko Akcionog plana za životnu sredinu i socijalna pitanja i ekološku i socijalnu sadržinu u Sažetku projekta.

9.2. Uloga i odgovornosti EBRD

Obaveze EBRD su u skladu sa njenom ulogom kao međunarodne finansijske institucije koja pruža bankarsko finansiranje za projekte kroz korišćenje sredstava odobrenih od strane rukovodstva EBRD i Odbora direktora ili drugog organa odlučivanja. U odnosu na bilo koju investiciju ili projekat tehničke saradnje, nivo angažovanja EBRD-a je određen prirodom i obimom projekta, dostupnošću donatorskih sredstava, kao i posebnim okolnostima saradnje i odnosa sa klijentom.

EBRD se može uzdržati od finansiranja predloženog projekta po osnovu pitanja vezanih za zaštitu životne sredine i socijalnih pitanja. EBRD neće svesno finansirati projekte koji uključuju ili imaju za rezultat prinudno raseljavanje. Pored toga, postoji nekoliko vrsta aktivnosti koje EBRD ne finansira u skladu sa Spiskom projekata koje EBRD ne finansira iz razloga povezanih sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima (EBRD Environmental and Social Exclusion List), navedenim u Prilogu 1 ove Politike.

10. Uključivanje interesnih strana

EBRD prepoznaje otvorenu i transparentnu saradnju između klijenta, njegovih radnika, lokalnih zajednica koje su direktno pogođene projektom i, po potrebi, drugih interesnih grupa, kao ključan element dobre međunarodne prakse i korporativnog državljanstva. Takva saradnja je takođe dobar način za unapređenje održivosti životne sredine i socijalne održivosti projekata. Naime, efikasno uključivanje lokalnih zajednica, u skladu sa prirodom i obimom projekta, promoviše pravilan i održiv učinak u oblasti zaštite životne sredine i socijalnih pitanja, i može dovesti do unapređenja finansijskih, socijalnih i ekoloških ishoda, uz povećane koristi za zajednice. Uključivanje interesnih strana je ključno za izgradnju snažnog, konstruktivnog i odgovarajućeg odnosa, koji je presudan za uspešno prevazilaženje rizika i posledica projekta. Kako bi bilo delotvorno, uključivanje interesnih grupa je potrebno započeti u što ranijoj fazi projektnog ciklusa.

Uslov Banke za realizaciju 10 (UR 10), kao deo veće Politike zaštite životne sredine i socijalne politike, se primenjuje na sve projekte koji će verovatno imati neželjene posledice na životnu sredinu i socijalna pitanja, radnike ili lokalne zajednice koje su direktno pogođene projektom t (kategorija A) radi identifikovanja i saradnje sa interesnim grupama, u sklopu njihovog sistema za upravljanje

životnom sredinom i socijalnim pitanjima, procesa procene zaštite životne sredine i socijalnih pitanja i plana upravljanja zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima.

Projekti koji treba da ispune UR 10 će sprovoditi uključivanje interesnih strana na osnovu pružanja lokalnim zajednicama koje su direktno pogođene projektom i drugih relevantnih interesnih strana pristup pravovremenim, relevantnim, dostupnim informacijama, na kulturološki odgovarajući način, i bez manipulacije, mešanja, prisile i zastraživanja. Više informacija o aktivnostima uključivanja interesnih strana i UR 10 mogu se pronaći u Politici zaštite životne sredine i socijalnoj politici EBRD

Za projekte koji bi mogli da imaju negativan uticaj na životnu sredinu i socijalna pitanja, od klijenata se očekuje da, kao sastavni deo procesa procene, utvrde sve interesne strane projekta i definišu plan za uključivanje svih interesnih strana. Konsultacije treba da budu značajne kako bi se zabeležilo mišljenje i brige interesnih strana i kako bi se uzele u obzir prilike i planiranja, sprovođenja i funkcionisanja projekta. Klijent će identifikovati interesne strane na koje potencijalno može uticati projekat i/ili koji su zainteresovani za projekat, objaviti dovoljno informacija o uticaju i pitanjima nastalim iz projekta i uključiti se sa relevantnim interesnim stranama povezanim na nivou projekta i na nivou problema.

Za projekte svrstane u kategoriju A, klijent i Banka će učiniti dokument Procene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja dostupnim. Za projekte u privatnom sektoru, Procena uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja će biti dostupna za najmanje 60 kalendarskih dana pre nego što Odbor direktora bude razmatrao projekat, a za projekte iz javnog sektora u pitanju je rok od 120 kalendarskih dana pre zasedanja Odbora. Klijenti sastavljaju ovaj dokument, a EBRD ih čini dostupnim bez ikakve obaveze ili podrzumevanog odobravanja. Međutim, pre objavlivanja, Odeljenje za životnu sredinu i održivost mora da zaključi da je dokument Procene uticaja na životnu sredinu i socijalna pitanja odgovarajući i može da posluži za potrebe procesa konsultacija.

Pored toga, UR EBRD sadrže specifične zahteve za konsultacije o projektima koji bi mogli da dovedu do fizičkog i/ili ekonomskog raseljavanja ili koji bi mogli da utiču na starosedelačko stanovništvo.

11. Žalbeni mehanizam

EBRD zahteva od svojih klijenata da budu svesni i odgovaraju na pitanja interesnih strana pravovremeno. U tu svrhu, klijent će uspostaviti žalbeni mehanizam, proces ili postupak za primanje i rešavanje briga i žalbi interesnih grupa u vezi sa ostvarenjima klijenta na planu zaštite životne sredine i socijalnih pitanja. Žalbeni mehanizam treba da bude srazmeran ozbiljnosti mogućih rizika i potencijalnih štetnih posledica projekta:

- Proces ili postupak u okviru žalbenog mehanizma treba da omogući brzo i efikasno rešavanje pitanja na transparentan način koji je primeren lokalnoj kulturi i lako dostupan svim delovima obuhvaćenih lokalnih zajednica, i to bez troškova i bez kazni. Tim mehanizmom, procesom ili postupkom se ne sme ometati mogućnost pristupa sudskim ili upravnim sredstvima zaštite. Klijent će lokalne zajednice obuhvaćene projektom obavestiti o žalbenom postupku tokom sprovođenja aktivnosti njihovog uključivanja, i redovno će izveštavati javnost o sprovođenju tog postupka, pri tom štiteći privatnost pojedinaca; i

- Rešavanje žalbi treba da bude sprovedeno na način primeren lokalnoj kulturi i treba da bude diskretan, objektivan, osetljiv i da odgovara na potrebe i brige interesnih strana. Mehanizam takođe treba da omogući upućivanje i rešavanje anonimnih žalbi.

EBRD je takođe uspostavila svoj mehanizam odgovornosti, Projektni žalbeni mehanizam (PŽM), koji je uspostavljen radi procenjivanja i pregledanja žalbi o projektima koje finansira Banka. Ovaj mehanizam pruža mogućnost pojedincima i lokalnim grupama na koje projekat ima direktan ili negativan uticaj, kao i organizacijama civilnog društva, da podnesu pritužbu ili žalbu Bnaci, nezavisno od operacija Banke.

PŽM ima dve funkcije:

- Funkciju razmatranja usaglašenosti koja nastoji da utvrdi da li je projekat koji je Banka odobrila usklađen sa relevantnim ekološkim politikama i odredbama Politike o javnosti informacija za određeni projekat, i
- Inicijativa rešavanja problema koja ima za cilj objektivno obnavljanje dijaloga između strana, pokušaj da se reše postojeća pitanja, koja dovode do pritužbe ili žalbe. Inicijativa rešavanja problema može uključivati nezavisno utvrđivanje činjenica, medijaciju, pomirenje, olakšavanje dijaloga, istragu ili izveštavanje.

Nakon procene žalbe, moguće je izdati preporuku za Razmatranje usklađenosti i/ili Inicijativu rešavanja problema, ili nijedno.

12. Praćenje aktivnosti

Politika zaštite životne sredine i socijalna politika EBRD ističe pristup i proces za praćenje ekološkog i socijalnog učinka u svojim investicijama, na osnovu praćenja implementacije Uslova za realizaciju. Ovo pokriva praćenje aktivnosti koje sprovode naši klijenti, kao i praćenje koje sprovode zaposleni u EBRD kroz pregledanje dobijenih izveštaja, terenske posete i praćenje od strane treće strane. Aktivnosti praćenja za svaki projekat se utvrđuju na osnovu ekoloških i socijalnih rizika i uticaja povezanih sa projektom, identifikovanih tokom procene životne sredine i socijalnih pitanja. Oni takođe mogu odražavati bilo kakve značajnije probleme interesnih strana i uključivati pregled ili reviziju završetka ekološkog i socijalnog projekta, gde je to relevantno. EBRD najmanje razmatra Godišnje izveštaje o životnoj sredini i socijalnim pitanjima koje pripremaju klijenti na temu ekološkog i socijalnog učinak projekta, uključujući ažurirane informacije o Upravljanju životnom sredinom i socijalnim pitanjima i/ili Akcionim planovima. Zaposleni u EBRD takođe mogu, po potrebi, da sprovedu terenske posete kako bi pregledali usklađenost projekta sa dogovorenim ekološkim i socijalnim zahtevima.

Ukoliko klijent ne ispoštuje svoje obaveze vezane za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja predviđene u pravnim sporazumima, EBRD se sa klijentom može dogovoriti o korektivnim merama koje će klijent preduzeti, kako bi ostvario usklađenost. Ukoliko klijent ni tada ne uspe da ostvari saglasnost sa dogovorenim korektivnim merama, Banka može preduzeti odgovarajuće radnje i/ili iskoristiti pravne lekove sadržane u finansijskom sporazumu. EBRD će na isti način sa klijentom razmotriti i sve mogućnosti za postizanje kvalitetnijih rezultata vezanih za projekte.

13. Aneksi

- Lista isključivanja (spisak aktivnosti koje Projekat neće finansirati)
- Kontrolna lista za praćenje
- Pregled Plana uključivanja interesnih grupa

Pod-aneks 1: Spisak projekata koje EBRD ne finansira iz razloga povezanih sa zaštitom životne sredine i socijalnim pitanjima

EBRD neće svesno finansirati, bilo direktno ili indirektno, projekte koji obuhvataju sledeće aktivnosti:

- (a) Proizvodnju ili trgovinu bilo kojim proizvodom, odnosno bavljenje bilo kojom delatnošću koja se smatra nezakonitom sa stanovišta zakona ili propisa države domaćina (tj. nacionalnih) zakona i propisa, ili sa stanovišta međunarodnih konvencija i sporazuma, ili podleže međunarodnom procesu zabrane ili postupnog ukidanja, kao što je:
 - (i) proizvodnja ili trgovina proizvodima koji sadrže polihlor bifenil (PCB).⁷
 - (ii) proizvodnja ili trgovina farmaceutskim proizvodima, pesticidima/herbicidima i drugim štetnim supstancama koje podležu međunarodnom procesu zabrane ili postupnog ukidanja.⁸
 - (iii) proizvodnja ili trgovina supstancama koje oštećuju ozonski omotač, koje podležu međunarodnom procesu postupnog ukidanja.⁹
 - (iv) trgovina divljom florom i faunom ili proizvodnja, tj. trgovina proizvodima biljnog i životinjskog porekla, što je regulisano od strane CITES-a.¹⁰
 - (v) prekogranični promet otpada zabranjen odredbama međunarodnog prava.¹¹
- (b) Proizvodnja, upotreba ili trgovina nevezanim azbestnim vlaknima ili proizvodima koji sadrže azbest.
- (c) Aktivnosti zabranjene zakonima države domaćina ili međunarodnim konvencijama koje se odnose na zaštitu biodiverziteta ili kulturnog nasleđa.¹²
- (d) Morski ribolov mrežama potegačama, uz korišćenje mreža dužine preko 2.5 km.
- (e) Prevoz nafte ili drugih opasnih supstanci u tankerima koji ne ispunjavaju uslove koje je postavila Međunarodna pomorska organizacija (*International Maritime Organization - IMO*).¹³

⁷PCB: Polihlor bifenil – grupa visoko toksičnih hemikalija. PCB se može naći u električnim transformatorima punjenim naftom, kondenzatorima i razvodnicima proizvedenim u periodu od 1950. do 1985. god.

⁸Merodavna dokumenta su Uredba EU (EEC) Br. 2455/92 od 23. jula 1992. god koja se odnosi na izvoz i uvoz određenih opasnih hemikalija i njene kasnije izmene i dopune; UN Konsolidovana lista proizvoda čiju su potrošnju i/ili prodaju vlade zabranile, ukinule, strogo ograničile ili nisu odobrile; Konvencija o postupku davanja saglasnosti, na osnovu prethodnog obaveštenja, za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini (Roterdamska konvencija); Stokholmska Konvencija o dugotrajnim organskim zagađivačima; Klasifikacija pesticida po stepenu opasnosti Svetske zdravstvene organizacije (World Health Organization – WHO).

⁹Supstance koje oštećuju ozon (Ozone Depleting Substances - ODSs): Hemijska jedinjenja koja reaguju sa stratosferskim ozonom i oštećuju ga, što dovodi do nastajanja opšte poznatih “ozonskih rupa”. Protokol iz Montreala navodi ODS-ove i ciljane rokove do kada će se njihova upotreba smanjiti i konačno ukinuti. Spisak hemijskih jedinjenja uređenih Protokolom iz Montreala, koji obuhvata aerosole, rashladna sredstva, agense za stvaranje pene, razređivače i protivpožarna sredstva, zajedno sa detaljima o zemljama potpisnicama i ciljanim rokovima za postupno ukidanje, može se dobiti od Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (*United Nations Environment Programme*).

¹⁰CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora): Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune. Spisak vrsta zaštićenih CITES-om dostupan je u Sekretarijatu CITES-a.

¹¹Referentna dokumenta su: Uredba (EC) br. 1013/2006 od 14. juna 2006. god o prevozu otpada; Odluka C (2001)107/Final Saveta OECD-a u pogledu revizije Odluke C (92) 39/Final o kontroli prekograničnog kretanja otpada namenjenog za reciklažu; Bazelska Konvencija o kontroli prekograničnog kretanja štetnog otpada i njegovom odlaganju.

¹²Relevantne međunarodne konvencije su: Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija); Konvencija o očuvanju močvarnih područja od međunarodnog značaja, posebno staništa ptica močvarnica (Ramsarska konvencija); Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa (Bernska konvencija); Konvencija o zaštiti svetske kulturne i prirodne baštine; Konvencija o biološkom diverzitetu.

¹³To obuhvata: tankere koji nemaju sve neophodne MARPOL (Međunarodna konvencija o sprečavanju zagađenja sa brodova) i SOLAS (Međunarodna konvencija o zaštiti života na moru) sertifikate (uključujući, bez ograničenja, poštovanje ISM kodeksa (Međunarodni kodeks rukovođenja i sigurnosnog upravljanja brodom i zaštite od zagađivanja)), tankere koji su

OFFICIAL USE
SLUŽBENA UPOTREBA

- (f) trgovina robom bez postojanja dozvola za izvoz ili uvoz, ili drugih dokaza o dozvoli tranzita od relevantne države izvoza, uvoza i, ukoliko je primenjivo, tranzita.

na crnoj listi Evropske unije ili su zabranjeni Pariskim Memorandumom o razumevanju o državnoj kontroli luka (Paris MoU) i tankere kojima sledi postupno ukidanje prema MARPOL propisu 13G. Nijedan tanker sa jednostrukim trupom, stariji od 25 godina ne treba da bude korišćen.

SLUŽBENA UPOTREBA
OFFICIAL USE

Pod-aneks 2: Kontrolna lista za praćenje

Uvod

Rezime usklađenosti nudi spisak za sistematski pregled za utvrđivanje ekoloških i socijalnih rizika i uticaja u skladu sa Politikom zaštite životne sredine i socijalnih pitanja EBRD, kao što je definisano kroz odgovarajuće Uslove za realizaciju (UR). Obim usklađenosti su svi UR primenjivi na sve projekte koji nisu vezani za finansijsko posredovanje. Pregled ima za cilj da obezbedi osnove an osnovu koji će se analizirati budući učinak projekata kroz godišnje procese izveštavanja o životnoj sredini i socijalnim pitanjima.

Smernice

Za sve UR (Pokazatelji sa celim brojem reference) treba navesti rezime ukupne usklađenosti sa UR. Opravdanje za bilo kakvo odstupanje od UR treba da bude ukratko navedeno, kao i prateća dokumentacija.

Za svaki pokazatelj u okviru UR, molimo Vas da ispunite 3 koraka koja su navedena ispod:

- 1. Odlučiti da li je pokazatelj primenjiv.** Za projekte u kategoriji A i B, polazna tačka je takva da su svi pokazatelji primenjivi osim ukoliko projekat nema značajne aspekte koji se odnose na pokazatelj (tj. nema rizika), u kom slučaju pokazatelj treba da bude ocenjen sa "NA" i kratak pregled razloga treba da bude naveden. Za projekte u kategoriji C, gde je polazna osnova da su svi pokazatelji NA osim ako projekat nema značajne aspekte koji su relevantni za pokazatelj (tj. postoji materijalni rizik).
- 2. Odlučiti da li je mišljenje moguće.** Ukoliko nije (na primer, ukoliko će se pokazatelj primenjivati, ali je suviše rana faza projekta), oceniti ocenom "Nije moguće mišljenje" i dati kratko objašnjenje zašto. Ukoliko nedostatak mišljenja predstavlja materijalni propust u pregledu, navesti gde je to navedeno u izveštaju i rezimirati preporuke.

3. Oceniti pokazatelj na sledeći način i pružiti kratko obrazloženje.

PrU	Prevazilazi usklađenost: Projekat je prevazišao očekivanja zahteva UR EBRD-a. EBRD bi trebalo da bude u mogućnosti da koristi projekte koji su ocenjeni kao PrU kao uzor za pozitivne efekte na životnu sredinu i socijalna pitanja.
PU	Potpuno usklađen: Projekat je potpuno usklađen sa zahtevima EBRD, EU i lokalnih politika i smernica u oblasti životne sredine i socijalnih pitanja.
DU	Delimična usklađenost: Projekat nije potpuno usklađen sa zahtevima EBRD, ali ima uspostavljene sisteme, procese ili mere za ublažavanje koji rade u pravcu rešavanja nedostataka.
MN	Materijalna neusklađenost: Projekat nije materijalno usklađen sa zahtevima EBRD, a uspostavljeni sistemi, procesi i mere za ublažavanje ne rade u pravcu rešavanja nedostataka.

4. **Komentari/Pitanja:** Dati kratak komentar o relevantnosti ovog zahteva za projekat i objašnjenje ozabrane ocene.
5. **Potrebna radnja:** Gde je to moguće, kratko opisati neke radnje koje klijent treba da preduzme kako bi se dostigla potpuna usklađenost sa svakim zahtevom. Ukoliko je relevantna radnja uključena u Akcioni plan za životnu sredinu i socijalna pitanja za ovaj projekat, molimo Vas navedite referencu na taj dokument.
6. **Rezime UR:** Navedite celokupan rezime u odnosu na UR, uz korišćenje gore navedenih definicija u skladu sa pratećim komentarom. U nekim slučajevima će možda biti dovoljno da se spomene UR samo na nivou rezimea, u zavisnosti od Faze 1 iznad.

Napomena: Ocena Materijalna neusklađenost (na nivou pokazatelja i UR) ima značajne implikacije za odobrenje projekta i zahteva posebnu pažnju. U procenjivanju da li su mere dovoljne za rešavanje nedostataka, konsultant treba da uzme u obzir, na strukturiran način, nivo rezidualnog (nakon odobrenja) rizika i nivo poverenja da će projekat uspešno uskladiti to pitanje sa Politikom kroz Akcioni plan za životnu sredinu i socijalna pitanja. Tabela ispod prikazuje pristup koji treba preduzeti.

Rizik	Visok	DU	MN	MN
	Srednji	DU	DU	MN
	Nizak	PU	DU	DU
		Visok	Srednji	Nizak
		Poverenje		

OFFICIAL USE
SLUŽBENA UPOTREBA

KPI Ref.	Uslovi za realizaciju	Ocena	Komentari/Pitanja	Potrebne akcije	ESAP Ref.
1	Procena i upravljanje uticajima i pitanjima od značaja za životnu sredinu i socijalna pitanja				
	Rezime:				
1.1	Procena životne sredine i socijalnih pitanja				
1.2	Sistemi za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima				
1.3	Politika zaštite životne sredine i socijalna politika ¹⁴				
1.4	Plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima				
1.5	Organizacioni kapaciteti i posvećenost				
1.6	Upravljanje lancem snabdevanja				
1.7	Nadzor nad projektom i izveštavanje ¹⁵				
2	Radni odnosi i uslovi rada				
	Rezime:				
2.1	Politike ljudskih resursa i radni odnosi				
2.2	Rad dece i prinudni rad				

¹⁴Ukoliko projekat podrazumeva značajno širenje aktivnosti klijenta, potvrditi da su politika i sistemi i planovi za podršku upravljanju odgovarajući za nove aktivnosti.

¹⁵U fazi ocenjivanja će biti dostupne ograničene informacije. Procena usklađenosti treba da se bavi posebnim planovima za praćenje i izveštavanje (u odnosu na npr. zahteve iz Akcionog plana za životnu sredinu i socijalna pitanja) i da razmotri da li postoje dokazi o slabom nadzoru/izveštavanju od strane klijenta o relevantnim projektima – što može smanjiti poverenje u budući učinak.

OFFICIAL USE
SLUŽBENA UPOTREBA

KPI Ref.	Uslovi za realizaciju	Ocena	Komentari/Pitanja	Potrebne akcije	ESAP Ref.
2.3	Nediskriminacija i jednake mogućnosti				
2.4	Organizacije radnika				
2.5	Plate, naknade i uslovi rada i smeštaj				
2.6	Otpuštanje ¹⁶				
2.7	Žalbeni mehanizam				
2.8	Radnici koji nisu u radnom odnosu				
2.9	Lanac snabdevanja				
2.10	Zahtevi za pripadnike obezbeđenja				
3	Efikasnost resursa i sprečavanje i kontrola zagađenja <i>NB. Ocena izvodljivosti treba pažljivo da razmotri (i navede) koji propisi i standardi su primenjeni na ocenu usklađenosti (npr. EU, nacionalni, najbolje prakse iz sektora). Ocene treba da se bave razmatranjem učinka alternativnih tehnika.</i>				
	Rezime:				
3.1	Efikasnost resursa				
3.2	Sprečavanje i kontrola zagađenja – Emisije u vazduhu				
3.3	Sprečavanje i kontrola zagađenja – Otpadne vode				
3.4	Gasovi sa efektom staklene bašte ¹⁷				
3.5	Voda				
3.6	Otpadi				

¹⁶Neće biti primenjivo na mnoge projekte u fazi ocenjivanja. Međutim, dokazi u poslednje 3 godine pristupa klijenta otpuštanju koji nisu uporedivi sa Politikom treba da budu uzeti u obzir.

¹⁷Posebnu pažnju treba posvetiti postupku pokazivanja klijentu koje alternative mogu biti razmotrene. Projekti kod kojih se očekuje godišnja proizvodnja više od 25,000 tona Co2 eq. treba da dostave popis emisije i planove za godišnje izveštavanje.

OFFICIAL USE
SLUŽBENA UPOTREBA

KPI Ref.	Uslovi za realizaciju	Ocena	Komentari/Pitanja	Potrebne akcije	ESAP Ref.
3.7	Opasne supstance i materijali				
4	Zdravlje i bezbednost				
	Rezime:				
4.1	Zdravlje i bezbednost na radu				
4.2	Zdravlje i bezbednost zajednice				
4.3	Dizajn i bezbednost infrastrukture, zgrada i opreme				
4.4	Bezbednost opasnih materijala				
4.5	Bezbednost proizvoda i usluga				
4.6	Bezbednost u saobraćaju i na putevima				
4.7	Prirodne opasnosti				
4.8	Izloženost bolestima				
4.9	Pripravnost i odgovor u vanrednim situacijama				
5	Otkup zemljišta, prinudno raseljavanje i izmeštanje poslovnih aktivnosti				
	Rezime:				
5.1	Izbeći ili umanjiti raseljavanje				
5.2	Konsultacije				
5.3	Nadoknada za raseljeno stanovništvo				
5.4	Žalbeni mehanizam				
5.5	RAP/LRP dokumentacija				

OFFICIAL USE
SLUŽBENA UPOTREBA

KPI Ref.	Uslovi za realizaciju	Ocena	Komentari/Pitanja	Potrebne akcije	ESAP Ref.
5.6	Sprovođenje RAP/LRP				
5.7	Nadzor				
6	Biodiverzitet i živi prirodni resursi				
	Rezime:				
6.1	Procena biodiverziteta i živih prirodnih resursa				
6.2	Očuvanje biodiverziteta				
6.3	Održivo upravljanje živim prirodnim resursima				
7	Starosedelačko stanovništvo				
	Rezime:				
7.1	Procena starosedelačkog stanovništva				
7.2	Izbegavanje negativnih uticaja i plan razvoja starosedelačkog stanovništva				
7.3	Objavljivanje informacija, značajne konsultacije i informisano učešće				
7.4	Žalbeni mehanizam i sprečavanje etnički zasnovane diskriminacije				
7.5	Nadoknada i podela koristi				
7.6	Uticaji/Preseljenje na tradicionalno ili običajno zemljište u kulturno nasleđe				

OFFICIAL USE
SLUŽBENA UPOTREBA

KPI Ref.	Uslovi za realizaciju	Ocena	Komentari/Pitanja	Potrebne akcije	ESAP Ref.
8	Kulturno nasleđe				
	Rezime:				
8.1	Procena i upravljanje uticajima na kulturno nasleđe				
8.2	Konsultacije sa pogođenim zajednicama i drugim interesnim stranama				
8.3	Projektno korišćenje kulturnog nasleđa				
10	Objavljivanje podataka i uključivanje interesnih grupa				
	Rezime:				
10.1	Plan uključivanja interesnih grupa				
10.2	Operativni žalbeni mehanizam				
	Ukupna usklađenost				
	Nacionalni zahtevi u oblasti životne sredine, socijalnih pitanja, zdravlja i bezbednosti				
	Zahtevi EU u oblasti životne sredine, socijalnih pitanja, zdravlja i bezbednosti				

Pod-aneks 3: Smernice za Plan uključivanja interesnih strana

U nastavku je indikativan spisak pitanja za moguće uključivanje u Plan uključivanja interesnih strana. Očekuje se da će konsultant koristiti svoje profesionalno rasuđivanje kako bi utvrdio koja pitanja (navedena ispod ili dodatna pitanja) su relevantna za Projekat.

Plan uključivanja interesnih strana treba da:

- Kratko identifikuje lokacije za Projekat i oblasti koje će biti predmet uticaja (npr. spisak zajednica)
- Zabeleži šta Projekat zakonski mora da sprovede u smislu objavljivanja informacija i konsultacija
- Identifikuje sve interesne strane, uključujući mape interesnih strana (ako je relevantno)
- Identifikuje sve specifične grupe koje se mogu smatrati osetljivim ili kojima je potrebna veća podrška u procesu konsultacije, npr. zbog njihovog stepena pismenosti, pola, socio-ekonomskog nivoa, etničke pripadnosti/jezika ili lokacije (npr. blizina projekta školi, bolnici, itd.). Za svaku identifikovanu grupu, navesti koliko detaljne konsultacije će biti sprovedene
- Izvesti o bilo kakvim prethodnim aktivnostima konsultacije i objavljivanja informacija
- Definiše koja dokumentacija će biti objavljena, uključujući raspored, i na kom jeziku (jezicima)
- Definiše gde će dokumentacija biti dostupna (fizičke i *on line* adrese), npr. navešće nazive određenih novina, lokacija za oglasnim tablama, itd.
- Definiše na koji način će ljudi biti obavešteni o dostupnosti dokumenta
- Navede početak i kraj konsultacija
- Dostavi tabelu ili spisak sastanaka, aktivnosti ili mogućnosti za komentarisanje. Ukoliko lokacije/datumi još uvek nisu poznati, navešće na koji način će ljudi biti obavešteni o datumima
- Navede kome/kada treba da budu poslani komentari, šta će se dogoditi sa komentarima i na koji način će ljudi biti obavešteni o ishodu
- Definiše kako će biti sprovedeni žalbeni mehanizmi (uključujući poseban proces za žalbeni mehanizam)
- Definiše aktivnosti za nadzor i izveštavanje u procesu uključivanja interesnih strana
- Definiše odgovornosti za sprovođenje procesa uključivanja

Plan uključivanja interesnih strana treba da bude konsizan i ne treba da bude duži od 15 strana, ne računajući anekse.

Molimo Vas pogledajte smernice:

<http://www.ebrd.com/downloads/about/sustainability/grievance-mechanism.pdf>